

ZOLTAI DÉNES

KRÚDY GYULA

(1878–1933)

A modern magyar széppróza korszakos alakja Nyíregyházán született. „Szerelemgyerekeknek” mondta magát: szülei – a nemesi ősökre büszke, jó-módú dzsentricsaládban felnőtt ügyvéd apa és az édesanya, a családi házban szolgáló cselédlány – a konvenciókkal nem törődve kerültek össze; polgári házasságot csak sokadik gyermekük megszületése után kötöttek. Rendhagyó módon alakult gyermek- és ifjúkora is. Egyéniségének formálódásában meghatározó szerepet játszott a szülőföld, a rajongva szeretett nyírségi táj, különckedésre hajlamos alakjaival, hétszilvafás kurtanemeseivel, a családi legendáriumba beépült 48-as tradíciókkal, a tájjal egybenőtt regényes történelemmel. Korán erő kamasz fiú volt; életre szóló élmények fűzték a „fentiek” és „lentiek” életét egyként közvetítő szűkebb környezethez, a mozgalmas korszakhoz, amelybe beleszületett: az 1867 után felgyorsuló magyar polgárosodás tarka világához. Elemi iskoláit szülővárosában végezte; a gimnázium alsó osztályait Szatmáron és a szépassági kisvárosban, Podolinban, a felső négyet újra szülővárosában járta ki, ügyvel-bajjal, az érettségig éppen csak átvergődve. Apja – ebben a tradíció pártján állva – megyei urat szeretett volna faragni belőle; alkati érzékenysége, érdeklődése, gyorsan kibomló tehetsége más irányba sodorták.

Alig tizenöt éves, amikor novelláját közli egy nyíregyházi hírlap. Tizenhat éves korától már ontja magából a különböző vidéki, majd fővárosi lapokban megjelenő írásokat. Az érettségét követően a szülői akarattal dacolva lépett az újságírói pályára. Előbb vidéki szerkesztőségekben dolgozott, Nagyváradon és Debrecenben, aztán 1897-ben véglegesen Budapestre költözött; itt élt és dolgozott szabad íróként, lényegében haláláig. Életformája a maga választotta szakma akkor uralkodó magatartási mintáihoz igazodott: a nagy iramú, egyre intenzívebb írói munkát éjszakai élet egészítette ki, itallal, kártyával, gáláns nőhistóriákkal. Eleinte még úgy tűnt, hogy szolid egzisztenciát tud teremteni magának. 1899-ben feleségül vette Spiegler Bellát, a Satanella néven is publikáló írónőt;

a házasság – amelyből három gyermeke született, Gyula, Ilona és Mária – hamar megromlott. 1919-ben újránősült, kalandos szerelmi kapcsolat után feleségül vette a fiatal Várady Zsuzsit, Zsuzsa leányának anyját. Ez a második házasság sem hozott felhőtlen boldogságot. Csak író akart lenni: beidegződött életformáján változtatni nem tudott. A háború utáni forradalmak idején úgy tűnt, hogy oldódik idegenkedése a közélettől; ez irányú reményeiben újra csak csalódott. Utolsó éveiben nemegyszer tapasztalt mellőzést és méltánytalanságot; állandósuló anyagi gondok közepette, betegségektől megkínzottan alkotta utolsó műveit. Ötvenötödik életévében érte a halál.

Pályakezdésére Zolának, Dickensnek, Maupassant-nak a hatása, polgári-városi témák karcolatszerű feldolgozása jellemző; ezt hamarosan árnyalja az elégikus és melankolikus, Turgenyevtől eltanult hangvétel. A századfordulótól kezdve jó tíz éven át Mikszáth lett az elbeszélő Krúdy műzsavezetője: tőle örökölte a magyar realista epika értékes vívmányát, az ironikus-kritikus dzsentriábrázolást. Írói műhelyében mindamelllett új vonásokkal gazdagodott ez a tradíció: az anekdotizmus fokozatosan átalakul, a cselekményes epikát kezdi áthatni a lírai-szubjektív elem, a humor iróniává lényegül át, egyénivé válik az írói nyelv képvilága.

Legsajátabb hangját, amellyel belopta magát a magyar olvasókörzönség szívébe, a tízes évek elején találta meg abban a két hatalmas elbeszélésfolyamban, amely egyrészt Szindbádhoz, az Ezeregyéjszaka mesebeli-mitikus hajósához, másrészt az ódon postakocsin utazó Alvinczi Eduárdhoz, a dúsgazdag nagyúri különchöz kapcsolódik. Szindbád lírai-epikai hasonmás, ugyanúgy, mint a „vörös postakocsi”-ciklusban felbukkanó Rezeda Kázmér, a Pestet meghódítani vágyó, álmodozó, szenvedő szerelmes. Krúdy bennük (és többi alteregófigurájában) a modern élet forgatagában vergődő, onnan az álmok és emlékek ellenvilágába átköltöző ember sokjelentésű „utazásai”, kalandjai és sorsa megjelenítéséhez teremtett költői közeget. Ebben teljesedett ki a hasonlíthatatlan Krúdy-stílus, valósulhatott meg az epikai cselekmény lírai átalakulása, a szubjektív – átélt, emlékekké, hangulatokká oldott – idő megjelenítése, a belső monológok sajátos rendszere. Az új típusú epika a „nyitott mű” jegyét mutatja: elbeszélésfolyamait Krúdy voltaképpen haláláig írta és újírta.

Az alábbiakban bemutatott kisregény, az 1928-ban létrejött Valakit

elvisz az ördög *Krúdy utolsó alkotókorszakának terméke. A korábbi novellafüzéreknél lényegesen zártabb szerkezetű kisregény visszatér a nagy témához, a dzsentri ironikus ábrázolásához: leszámolva az utolsó illúziókkal, újrarajzolva még kedvenc regényalakjának, Alvinczi Eduárdnak portréját is.*

VALAKIT ELVISZ AZ ÖRDÖG

● „Ne mondjátok, hogy nem igaz: tanúk vannak rá, szavahihető, nadrágszíjas, tekintélyes, csacsihasú tanúságok – igaz, hogy nagyrészt már a Morgó-temetőben (de oly igazat mondanak, mint akár a vadgalambok, amelyek nagyon szeretik ezt az elhagyott temetőt), másrészt még bizonyosan ott ül szokott sarokasztalánál Dillenberger, az órás – az órásoknak valaha mind németesen hangzó nevük volt Magyarországon –, aki Komárom védelmében egy puskaporos hordón pipázott, a hordó Dillenbergerrel a levegőbe röpült, de Dillenbergerrel egyéb baj nem történt, mint az, hogy csaknem elveszítette a szeme világát, mert nyitva tartotta azt, hogy meglássa az ostromló ellenség hadállásait... Mégis, a rossz szemével is órásmesterséget űzött nyolcvan-estendőös koráig, és honvédsapkát hordott.

Hol ült Dillenberger?

A Rigó kocsmában, amely éppen azon a helyen állott, ahová holdvilágos éjszakákon, éjfélkor, a kálvinista torony kakasának az árnyéka esett.

Itt kereste szüntelenül reszkető kezével a borospoharat, de a száját világtalanul sem tévesztette el. A poharak első tucatjánál olyan szomorú volt, mint ez öregemberhez illik. Mint az ecetfa, mint a vén szomorúfüzfa, mint a kőrísfa. (Pedig a fejfáját majd egyszer mégiscsak az egykedvű ákácból faragják.) Csak akkor kezdett beleelegyedni a Rigó-beli örökös beszélgetésbe, amikor már semmiféle beszédet nem tartott haszontalanságnak – a poharak második fél tucatjánál.

A Rigóban is annyi csacskaságot mondogattak a borosasztalnál, mint mindenütt az egész világon, amerre az út a kocsmá felé visz.

Hőstettekről és nőkről, szerencséről és balsorsokról, felburt kocsikról és eltörött galambtojásokról folyt a szóbeszéd.

A ködbe borult, köhögős, krákogós Angyalzugból estefelé mindenki hozott valamely kérdést vagy feleletet magával a Rigóba.

Kérdést – néha az élet, a sors nagy kérdését, amelyre sehol se kaphatott választ: megpróbálja a kocsmában...

Feleletet életéről és tetteiről, amely feleletet senki sem hallgatt meg – tán a kocsmában akad valaki, aki kihallgatja a szavakat, amelyek torkát köszörülik: élettapasztalatait, amelyek lelkét lefelé vonják, mint az órakölöncök.

A Rigóban is, mint minden ilyenféle helyen, temérdek élet-történet hangzott el, amíg az ablakokra a köd leszállott, és az ajtósarok úgy nyikorgott, mintha régi adósok bátorzkodnának befelé.

A háztetőről a jégcsapok úgy nyújtózkodtak le, mint régi, holt vendégek lábszárjai; azoké a vendégeké, akik már csak innen hallgatták az érdekes elbeszéléseket. És ezek az elbeszélések hosszúak voltak, mint az a bizonyos kolbász, amely körüléri az egész világot. De azért türelmesen hallgatták a dolgokat a vendégek: tudták, hogy mindenkire sor kerül, mint ahogy minden hordóba előbb-utóbb csapot vernek.”

A nyitó mondat körülményeskedést, szétszórtságot mímel: az elmondandó mese szavahihetőségének bizonyosságára megidézi a koronatanúkat, akik részint az elhagyott temető földjében nyugszanak, részint – mint az öreg órásmester, Dillenberger – a Rigó kocsmá törzsasztalánál emelgetik a poharat. Ez a nyitány megüti az előadandó történet alaphangját: az iróniáét. Dillenberger 48-as veterán hadfi, Komárom ostrománál csaknem elvesztette volt szemé világát, de nyolcvanéves koráig órásmesterséget űzött. Legenda és valóság ingajátékát mutatja az epikai helymeghatározás is. A Rigó kísérteties és mégis e világi tájon található: ott, ahová a templomtorony kakasának árnyéka esik,

holdfényben és éjfélkor, s ahol a ködbe borult, köhögő, krákogó Angyalzugból, a nyírségi székváros külvárosából összegyülekezhetnek a peremre szorult korhelyek vége-hossza nincs beszélgetések folytatására.

Ez az ironikus lebegés hatja át a színre lépő személyek jellemzését is. Történetesen az év utolsó napján, téli este vetődik a Rigóba egy különös öregember. Régies szalonkabátjával, csapzott, szürke hajával, ellentétes irányban pödrött bajuszával érdeklődést kelt.

● „De minden egyéb nevezetessége mellett mégiscsak a csizmája volt a legfeltűnőbb az intrikusi mosollyal érkező jövevénynek.

Ezek a csizmák nyilván valaha a színpadot szolgálták, amint hogy megismerni más egyéb foglalkozású csizmákat öregségükben is: így például a sekrestyés, harangozó és vándorlegény csizmáját sohasem lehet összetéveszteni senkiével.

Ez a mostani csizma valaha sárga lehetett, és Bánk bán lábán döngött, vagy kirohant, mint Zrínyi Szigetvárból. Fekete állapotában tán Görgey, a világsi áruló szerepét játssza a vidéki színpadon... Most pedig Magyarország minden sara rajta volt. Feltálalható volt bőrén a dunántúli agyag, a fekete, Tisza vidéki sár, a nyírségi országotak latyakja – amerre egy vándorszínész járkál életében. A csizma orra felgömbült, mintha örökké disznótorok után szaglászna, ahol potyára megkenheti magát jóféle zsírokkal. Szára kitágult, mintha minden egeret magába varázsolt volna, amely egerek valaha menyecskék szoknyarancsait nyugtalanították. A sarka – amely tán már nem is volt saroknak mondható: az ország leggömbébb útjain ferdült ki. Elmaradt ez a sarok vidéki városkák piacain, falvak kocsmaszínei alatt, futamodással bejárt országutakon... elidőzött ravaszágában, furfangban, a mindennapi jóllakásért való gerillaharcokban. Dehogyan csörgött rajta sarkantyú: inkább alázatosság és szerénység jellemzi, amint a Rigó kocsmába befelé somfordált, hogy itt darab időre megvesse helyét.

A csizmatulajdonost, mint ez később kiderült: Tinódinak hívták. Az efféle csizmák gazdáai szeretnek a történelemből felvenni álneveket.”

A valódit és az álságost már nevében is egyesítő Tinódi beszédes embernek bizonyul. Mint a Polgári Kör új könyvtárosa mutatkozott be, aki könyvek kölcsönzésével foglalkozik. A kölcsönzés szó ebben a társaságban eleve jóindulatú figyelmet keltett. A szapora beszédű Tinódi ennek birtokában firtatni kezdte: ki miért látogatja a kocsmát. Az öreg Dillenbergerről kiderült, hogy magányos, és álmatlanság kínozza. A pirospozsgás, dzsentriképű telekkönyvvezető, Szuki úr, akiről mellesleg azt rebesgették, hogy a hamis váltók készítésének is mestere, elhidegedett a családjától, miközben az élet örömeinek kedvelője maradt. Aztán a kocsmába lépett egy fiatalember, a nők bolondja. Patkó Bandi boldogtalan volt.

● „Északnyugati szélnél, éjfélkor látni ilyen arculatú férfiakat bolyongani, ódon kastélyok hűvös folyosóin vagy erdők szélén végigsétálni, lobogós ingben, gatyában a betyárok országútján...

[...]

A szomorkások világegyetének tagjai ők, akik akkor is, ha piros ablakú kocsmaszobában ülnek, és a nagybögő dövdőjébe úgy hajtják bele fejüket, mint valami kútba: a csaplárlány vadmadárkacaján át távoli szelíd nőknek szívhez szóló klaviatúráját hallják; a forralt bor fahéjszagán át birsalmaillatú, alkonyati szobákban érzik magukat, ahol szegény leányok elérhetetlen ábrándokat szórnak a tűzbe, együtt a karácsonyi kalács morzsaival; vad, vérben járó verekedések, csaták után, amikor hőstetteikről a kisvárosban mindenfelé beszélnek, a koccanó golyójú biliárdasztalnál és a krémesbéles-cukrászné trónusa környékén: ők csak egy gyáván megremegő női ölbe szeretnék lehajtani a fejüket, és egy kéztől kapni emlékebe néhány simogatást, amely kéz a házimunkán kívül csak imádkozásra tud összekulcsolódni...”

Patkó Bandi azért jött, hogy előkészítse a terepet két váratlan vendég, a finom Régensburger kisasszonyok, Amanda és Ilona előtt. Mert fiatalos hévvel szerelmes volt beléjük; hogy melyikbe, azt maga sem tudta. A két, megközelíthetetlennek tartott úrleány mindenesetre elfogadta hódolójuk meghívását, hogy a

szilveszteri istentisztelet után látogatást tegyenek a Rigóban. Gyászruhás alakjuk úgy tűnt fel a kocsmában, mint túlvilági jelenés. És ezek az úri dámák a férfitorkoknak rendelt borból akartak inni! Szuki, a társaság legtekintélyesebb tagja indíttatva érezte magát, hogy kifejezze elragadtatott hódolatát, és felajánlja saját élettörténetének elmondását – érdekesebb az bárminő regénynél. Tinódi, a könyvtáros most vérszemet kapott. Firtatni kezdte a hölgyeket, volt-e már szeretőjük. Patkó Bandi ilyet már nem tűrhetett: vérbe borult szemmel verekedni kezdett, móresre tanítva a szemteleneket. A győztes lovag a tisztességükben megvédett nők társaságában távozott a kocsmából.

Az Angyalzugban ekkor már sűrű éjszaka volt, csak a frissen esett hó világított.

● „Miből vannak éjszaka a házak falai az Angyalzugban?”

Eltűnik a nappali vályog és mész, valami selyemtapintása lesz a házfalaknak, mintha hozzáigazodnának ők is a mesékhez, amelyeket téli estéken belsejünkben elsusognak.

A háztetőn a hó úgy fekszik, mint valami másvilági dunna, amelyben korán reggel bizonyosan meg lehetne találni ama őrangyal nyomait, aki erre éjjeli körútját tette.

Az ereszek csillognak, de éjjel nem úgy, mint öregemberek orrai, hanem mint fénylő dárdák, amelyeket a falba rejtőzött vitézek tartanak kezükben.

És a kapuk csukva, mintha mindegyik külön vigyázna arra, hogy az éjszaka leple alatt rossz emberek ki ne lopkodják innen se a meleget, se a jókedvet, se a padlásról vagy pincéből bártortalanul belopózkodó álmokat. De a malacot sem, amely óljában siketen rőfög, holott a házban mindenki örömpresve gondol rá, még a hajadon leány is.

Hát a kilincsek, az ajtóknak ezek a kezei: mily holtak lesznek, mikor az éjszaka beköszönt!

Mintha nem is szolgálnának szívesen másnak, mint a kísértetnek, aki fehér lepedőben jön haza a temetőből, holott nappal nyájaskodva nyílnak akár Gerzsábeknek, aki embertelen hosszú kabátjában a gyászjelentéseket, színlapokat, báli meghívókat egyforma búskomoly arccal hordja szét; akár a harangozónak,

aki Vízkerezt napján leszáll magas állomásáról, hogy az ajtók szemöldökfáira krétával felírogassa az áldást hozó G. M. B. betűket. – De éjszakára elmogorvásodnak a kilincsek, mindjárt zajt csapnak, mintha lányrabló lépné át a küszöböt, pedig csak egy elkésett öregasszony jön hazafelé a pletykálkodásból.

És hogy az ablakokat se feledjük ki az Angyalzugból, éjszakára elkomorodnak, mint öregember lezárt szemei a ravatalon.

Tán sohasem járnak errefelé éjszakai zenészek, akik elvárásoltságukból ébresztgetni próbálnák a néma ablakokat? Talán sohasem ugrik ki szőkevény leány az ablakokon át, hogy másnapra legfeljebb parányi lábnyomát találja meg a hóban az átkozódó apa? Hol vannak azok a fiatalemberek, akik szinte egész életüket ablakok alatt tölték? Tán attól a mezítelen ágastól ijedtek meg az udvaron, amely ágasról éjszakára leszednek mindenféle edényt, hogy belőlük nyomban leönteni lehessen az alkalmatlankodókat?

...A hópelyhek nem szállhatnak nesztelenebbül, mint a Régenburger kisasszonyok szálltak hazafelé Patkó Bandival.

Két oldalról odasimultak fátylaikkal a fiatalemberhez, mint a fagyöngy a fához; vagy ha szebben akarnánk magunkat kifejezni, mint őrangyalok, akik ezentúl az ifjú minden lépésére vigyázni fognak, nem engedik többé kocsmai verekedésbe elegyedni. Kinek volt melegebb karja? Amandának vagy Ilonának? Az ifjú keze hol bal oldalról simogatta meg az egyik leány hátát, hol jobbra kereste a szoknyaráncokat.

A leányok könnyes, meleg, hálás csókokat nyomdostak arcára. Nővérek, akik irigykedés, féltékenység nélkül ugyanabba a fiatalemberbe szerelmesek, aki, íme, szívesen kockáztatja meg életét az ő becsületükért.”

A csiklandósan érzéki játék otthon, a Régenburger-ház szalonjában folytatódott. A mama nem volt otthon, lámpát nem gyújtottak. Bandi erős karjaival előbb forrón magához ölelte Amandát, aztán véget nem érő hosszúságú csókot váltott Ilonával. Az érzéki varázslatot a mama érkezése oldotta fel.

● „Az udvarról az özvegy hangja hallatszott, amint a kocsisnak adott utasításokat. Az özvegynek talán szebb hangja volt, mint

leányainak. Édesded és panaszos, gyengédséggel és gyásszal olajozott volt ez a hang, amely mélységével hasonlított a vadgerlééhez is. Nem lehet mindennapi nő, akinek ilyen hangja van.

Az özvegy nagy kosarakkal megrakodva jött a szobába. Rókamálás bundája volt, kendővel volt bekötve a feje, csizma volt a lábán, de mégis volt lényében valamely különös előkelőség, mintha soha, egy másodpercre sem felejtene, hogy ő a város jegyzőjének az özvegye. A ruhájából tanyák téli illata, havas országutak frissessége áradt. A csizmája sarka hegyes volt, mint a színpadon a színésznőké. Negyvenesztendő már elmúlt, de arca sima, száraz, ránctalan, akár a szentképeké, amelyek sohasem vénülnek... Szeme, mint a berzencei szilva, de különös, megértő, szinte pajtáskodó mosolygású. A füle mellett egy hajszál különös csalfasággal, kacérsággal göndörödött, ami azt mutatta, hogy ez az asszony még szokott álmodozni, mint akár az *Ezeregyéjszaka* hölgyei. Szakértő nyomban megmondhatta volna, hogy ez az asszony többet ér, mint leányai. De hol vannak a mai világban azok a gáláns műértők, akik a dércsípett szőlő fanyarkás mézét többre becsülik a tavasz gyenge nyírfanedveinél vagy a nyár csorgó görögdinnyéinél? Hol vannak a szerelem »bárói«, akiknek ízlése különbözött a mézeskalácsosokétól?

Patkó Bandi olyan csókot nyomott az özvegy kezére, mint az édesanyjáéra, de a kéz visszaszorította a kezét, melegen, barátságosan, anyáskodó biztatással.

– Csak maradjon, Bandi, mi úgysem fekszünk le korán – mondta az özvegy, amikor Bandi távozni akart.

Miután Bandi helyet foglalt a dívány közepén, az özvegy tovább intézkedett:

– Lányok, rakjátok el a kamrába, amit hoztam. Válogatott tojásokat, amelyeket kendermagos tyúkok tojtak. Almákat, amelyeket beregi tótok hoztak hosszú szekereiken, és a tótoknak olyan szaguk van, mint a bakkecskéknek. Hoztam vaját kövér urasági, svájci tehenektől, amelyekért máris öklelőznek a bikák künn a téli istállóban. Sódart, amelyet majd a saját bicsakjukkal vágnak tetszés szerinti vastagságra az urak, ha vendégségbe jönnek hozzánk. És hoztam egy hordó bort is az orosi nyilasokból,

nem afféle parasztbort, amitől a férfiak megbánják, hogy megházasodtak, hanem valódi szlenkamenkát, asszonydicsérő, adomacsináló szlenkamenkát.

Olyan ízesen, kedvesen, gazdasszonyosan beszélt az özvegy, hogy még az is megszomjazott, megéhezett, aki már jóllakott a világgal.

[...]

És a karját, izmos, meleg asszonykarját Patkó Bandi vállára helyezte, jóízű szemével a Bandi szemébe nézett, és az ujjaival megcsiklandozta a fiatalember nyakát. Az bátorságot vett magának, hogy megsókolja az özvegy arcát. Kicsit fonnyadt volt ez az arc, de a tiszta élettől hűvös, ruganyos, gusztusos.

– Ne bolondozzon, fiam, öregasszony vagyok én már – rebegette özvegy Régensburgerné, és a fejét Patkó Bandi vállára hajtotta.”

Vissza még a Rigóba! Ott záróráig kitarzott a két korhely ivócimbora, Tinódi és Szuki. A vándorszínészből lett könyvtáros vitte a szót, az elázott Szuki úr inkább csak készült az ő nagy életgyónására. Tinódi felvidéki útjairól mesélt; arrafelé, állította, sok a hóbortos vagy félbolond úriember. Némelyiket családja nyilvánította bolondnak: így börtön nélkül megússza az, aki váltót hamisít és rajtaveszt. Ha pedig, mondjuk, családi viszály miatt nem teszik meg ezt a szívességet a megszorult, de jóra való úriembernek, még mindig van remény. Mert ilyenkor közbelép a nehéz helyzetbe szorult urak dúsgazdag pátrónusa, Alvinczi Eduárd, és fizet a váltóhamisító helyett. Szuki úr előbb hitetlenkedve hallgatta az előadást, de Tinódi erősködött.

● „– Sohasem hittem, hogy Magyarországon élnek úriemberek, akik nem olvasnak újságot. De itt, a Nyírségben minden lehetséges. Alvinczi Eduárd nevével tele vannak állandóan az újságok. Ő vitt díszkardot a magyar ifjúság nevében Konstantinápolyba, a plevnai oroszlának. Ő merte először kimondani Magyarországon, hogy: Nem boldog a magyar! Ő a védelmezője a tiszta magyar fajnak, pártfogója az elzüllött dzsentriosztálynak, segítője minden nemzeti törekvésnek. Ő az ideál.

– Vajon mi akar lenni? Követ vagy miniszter? – kérdezte elgondolkozva a telekkönyvvezető.

– Egész Magyarország ott van az előszobájában: külön postaszekér hordja a levelezését; olyan nagy úr, mint akár őse, a honfoglaló Huba vezér.

– A végén bizonyosan spirituszgyára vagy állami bérlete lesz, ha így folytatja – jegyezte meg Szuki.

– Ő a pátrónusa a magyar karddal vívóknak, a céllövőknek, keresztapja minden fiúgyereknek, akit ősi magyar névre keresztelnek. Leventének, Gyalmának, Hubának... És pártfogója az árváknak, mert nemegyszer történt, hogy az árvák pénzét visszafizette a pénztáros helyett.

– És mire kellene neki a hamis váltók? Hogy minél több ember legyen a zsebében? Egyszer majd eszébe jut királynak lenni Magyarországon! – mondá most fejcsóválva a telekkönyvvezető.

– Nem értem én sehogy ezt a dolgot.

(Míntha csak azt mondta volna: »Nem adom a hamis váltóimat!«)

De a könyvtáros még mindig színészkedett, nem vette tudomásul, hogy Szuki úr alkudozik a váltói felett.

– Mert úgy van az, kérem, hogy a magyar középosztálynak nincs se barátja, se pártfogója. Lenézi a dolyfős főúr a két lábra emelkedő nemesembert, míg az alanti parasztság csak azért van, hogy inda, kerékkötő kölönc, gáncsot vető burján legyen a középosztály útjában. Pedig valamikor a mostani középosztályból állott egész Magyarország. Nem voltak se grófok, se bárók az Árpád-királyok alatt, mindenki olyan nemes volt, mint akár maga a király. A Szemerék, a Süttők, a Kálnayak és a többi honfoglaló családok sohase is lettek grófok, mert többre tartották ősi származásukat az idegen házából való királyok adományainál. Az urak legfeljebb egy-egy bányságot fogadtak el a horvát széleken vagy Temesvárott...

A telekkönyvvezető türelmetlenül feszengett székén.

– Mi köze van a temesvári bánnak az én váltóimhoz?

A könyvtáros nagyot nézett.

– Ki beszél itt a tekintetes úr váltóiról? A magyar középosztály megmentéséről van szó, abban fáradozik Alvinczi Eduárd. Talpra kell állítani ismét a régi magyar nemességet. Vissza kell vásá-

rolni udvarházait, hétszilvafáit, kötelezvényeit, váltóit. Úrrá kell tenni ismét a dzsentrit, mert nélküle elpusztul Magyarország. Legyen megint mindenkinek agara, kocsija, akár csak bricskája is, ne járjon gyalog a nemesember. Elég volt a zsidók, grófok és meggazdagodott parasztok uraskodásából. Gyerünk vissza a régi Magyarországba!

– Én mennék, de mit csináljak a váltóimmal? A jövő héten megint lejár egy váltó. Akár nyomban főbe puffanthatom magamat, ha nem tudom rendezni. Megvallom őszintén: magának a törvényszéki elnöknek a nevét hamisítottam rá.

Így szólt a telekkönyvvezető, hogy visszatérítse a könyvtárost erre a világra; de Tinódi most úgy tett, mint akit nem érdekelnek mindenféle apró-cseprő földi dolgok. Szónokolt:

– Nem támadt lyuk azoknak a földeknek a helyén, amely földek az ősöké voltak, csak éppen már tót tanyája... a nemesi kúriákat is jól megépítették. A Felvidéken kőből és zsindelettel, az Alföldön vályogból és nádfedéllel, de a kapukon ott van mindenütt a felírás: Gatera guardia. Itt vannak a földek és a házak régi gazdáinak a maradékai is, szép, sasorrú, kerecsenszemű, tisztességes képű, úri fajta magyarok, csak körül kell nézni a Pénzügynél, a Megyénél, a Dohánynál...

– És a Telekkönyvnél – vágott közbe Szuki úr.

– Hány régi magyar nemesember volt kénytelen felvenni a fináncság spenótruháját! Hányan farigcsálják a körmüket az árvaszéknél, pedig pecsétgyűrű van a kisujjukon! Hány derék, jó családból való fiatalember van ebben az országban, aki még hivatalhoz sem tud jutni, mert hiányzik a nemzetből az összetartás! A középosztály züllőfélben van... Ezt kell megakadályozni. Mert lesz még egyszer királyválasztás a Rákoson!”

Szuki úr, borgőzősen, most már reménykedni kezdett. Végre valaki, aki megmenti a magyar középosztályt és benne őt magát is! Akinek elmesélheti az ő kedélyes és kísérteties élettörténetét!

● „– Azt kell megmondani Alvinczi Eduárdnak, hogy él itt, a Nyírségben egy férfiú, aki jobb sorsot érdemelne. Minden irányban rászolgált a nemzeti támogatásra. Bölcs, okos, megfontolt ember, aki már több mint húsz esztendeje szolgálja a felséges

magyar államot, hírneve szeplőtlen, bár igaz, hogy néha felhajtogatja a poharat, de ezt csak szerencsétlen családi körülményei miatt teszi.

Szuki uram elgondolkozott, elandalgott felsorolt érdemein, és csaknem könnybe lábadt a szeme a megindultságtól: ez a férfiú mindenképpen érdemes Alvinczi úr pártfogására. Már csak azért is, mert Rimaszombatban született, és atyja barátja volt Tompa Mihálynak, a költőnek, míg anyja olyan híres gazdaszszony volt, hogy senki sem tudta úgy elrakni a befőtteket, mint ő. Az ő paradicsomai, paprikái tél közepén is olyan zöldek és frissek voltak, mint mikor leszakították őket. »És ez a páratlan édesanya abban halt meg, hogy leesett a padlásról!« – kiáltott Szuki uram csaknem felzokogva.

A telekkönyvezető a fejét Tinódi vállára helyezte, és jól kisírta magát. Majd letörölte arcáról a könnyeket, és csendes, üzletes hangon folytatta:

– Ami pedig a hamis váltókat illeti, abból kaphat egy kofferral a derék Alvinczi úr, ugyancsak az említett, érdemes úriember közbenjárására.

– Ez a helyes beszéd – dicsérte Tinódi barátját. – Nem kell büszkének, fennhéjázónak lenni. A jámbor is napjában kétszer vétkezik, hát még a magunkfajta, esendő ember!

– Bevallok mindent, be én... – erősködött Szuki uram. – Páriz-Pápaiban nincs annyi szó, amennyit én elmondok, ha egyszer belekezek az élettörténetembe. Csak jól bánjanak velem. Amint János fújja, Jancsika úgy ropja.”

Együtt távozott a Rigóból a két összemelegedett cimbora. Az Európa fogadó felé tartottak, amikor egyszerre megpillantottak egy régies úti alkalmatosságot. Egy vörös postakocsi! Tinódi, a jól értesült, meglegegedetten konstataálta, hogy a legendás nagyúr, Alvinczi Eduárd máris a városba érkezett. Itt a megmentő, beteljesültek az ábrándok!

A visszavonultan élő Régenburger hölgyek másnap kora reggel értesültek a nagy eseményről. A jótékony nagyúr már járt a főispánnál, és elkérte azok névsorát, akiket meg kell menteni a megýében. Az ábrándos lelkű Amanda ugyan értetlenkedett:

miért éppen a váltóhamisítókat kell megmenteni. Anyja, akit valahogy izgalomba hoztak a hírek, letorkolta:

● „– Hallgass, te ostoba, most mindenki abból él, hogy váltót hamisít! – kiáltott rendreutasítólag Régenburgerné. – Csak nézd meg ősszel az agárversenyeket! Mindenkinék új ruhája, kocsija, lova, agara van arra a két-három napra, amíg a versenyek tartanak. Annyi négyes fogatot sohasem látni egyszerre a városban. A falusi kurtanemesek véresre borotváltatják az arcukat a borbélynál, senkinek sincs disznózsírral megkenve a haja, hanem pomádéval. Az asszonyságok új everlasting cipőt kapnak, a kisasszonyok mідert. Az ehhez való pénzt mind a zsidók adják, mégpedig váltóra. A váltó lejár tavaszkor, de akkor már ősszezsugorgatnak annyi pénzt, hogy a váltót ki tudják fizetni.”

Aztán jött sebbel-lobbal az ifjú gavallér, Patkó Bandi. Ő újságolta, hogy Alvinczi az Európa söntésében ül, körülötte pedig tolong az egész megye. A zsebek tele régi pőriratokkal. Szuki urat úgy tologatják előre, mint a környék leghíresebb váltóhamisítóját. Régenburgeréknél leírhatatlan örömmel fogadták a hírt. Csak az a kár, hogy Bandi túl fiatal, nincsenek vekszlijei, pedig itt volna az alkalom a meggazdagodásra. De életerős ifjú, s helyén van a szíve. Be kell mutatni őt Alvinczinak! Amanda pedig vigyen gyorsan egy váltót Bandi atyjához, a gazdag ügyvédhez. Kell a pénz. Ment is az ábrándos lelkű leány, s (testhezálló, trikószerű ruházatának is köszönhetően) meg is kapta az apanázst. Bandi kísérte el a leányt pénzszerző útjára. Amanda lovagja oldalán régi szerelmeiről mesélt (sokan voltak, ábrándos költő mindenik). Bandi nagy sokára megkapta az ígért csókot. Egy közeli kocsmá előtt szembetalálkoztak a Rigóból ismert kötekedőkkel. Bandiból előtört a betyárvirtus; öklével szétverte a rá támadókat.

● „– Ön az a fiatalember, aki mindenkit megver a városban? – kérdezte Alvinczi Eduárd, amikor Szilveszter titkárja Patkó Bandit elé állította az Európa sörházában.

A hosszú asztalnál máskor a huszártiszti kar szokott helyet foglalni. Ám a tiszték most megtették azt a rendkívüli dolgot, hogy átengedték asztalukat Alvinczinak, amíg az a középosztály megmentése végett a városban időzik.

Alvinczi Eduárd ekkor már körülbelül hatvanadik éve felé közelgett. De még barna volt, mint a sas. Ki tudná azokat a borbélyügyességeket, amelyek szolgálatára állanak az ilyen nagyuraknak, hogy a hajfesték nem piszkítja be az ingüket, mint a vidéki tekintetes úrét, ha borbélyra rábeszélésére egy napon azzal rémíti halálra hozzátartozóit, hogy tegnap ősz feje helyére szurokfeke hajzatot helyez. (Vidéken még a parókától is félnek. Hát még a festett hajtól!) Ki tudná azokat a bajusz- és szakállfestékeket, amelyek nem kormosak, nem kopnak, de nem is ragadnak! Talán még az is lehetséges, hogy Alvinczi mint kivételes ember megőrizte ifjúkori barnaságát.

– Csak a bátor embereket szeretem – mondta Alvinczi Eduárd, mintha egy bírósági határozatot hirdetne ki. Tatáros metszésű, honfoglaló korabeli tüzeztől füstös szemével tetőtől talpig végigmérte Patkó Bandit, ezzel a kihallgatásnak vége volt. Szilveszter titoknok egy bálrendező fensőbbiségével tuszkolta Patkó Bandit a hosszú asztal végére, ahol a »vidéki hadak« foglaltak helyet.

– Sokra viszi, ha már ilyen fiatalon vekszlit csinált – dörögte az asztal végén egy falusi kurtanemes, aki erre az alkalomra a felesége everlasting cipőjét vonta fel lábára.

De hát az ifjú Patkó Bandinak még az asztal végén ülni is megtiszteltetésnek számított, mert nem volt itt egyetlen fiátaleMBER sem kívülről. A legöregebb, régen tűzre való nyírségi nyírfák jöttek be a mátészalkai vonattal, vagy kéredzkedtek fel valamely falusi szekérre, amikor híre futamodott a vármegyében, hogy Alvinczi Eduárd nemzetmentő utazásában a székvárosba érkezett.”

Alvinczi az öt hallgató urak előtt megkezdte szónoklatát. Halk volt a hangja, mintha ezer év távlatából szólana. Előbb tudni akarta, van-e újságíró az egybegyűltek között, s mert nem volt, gyorsan menesztettek Puczár úrért, a helyi *Daloljunk!* szerkesztőjéért. A szónok tömör mondatokban ismertette Ferenc József ravasz tervét. Eszerint meg kell szervezni a népfölkelő csapatokat; így az ország egész lakossága bármely pillanatban angyalbőrbe bújtatható. A katonai egyénnek mármost nincs szavazati joga – még akkor sem, ha királyválasztásra kerülne sor Rákos

mezején. Itt ugyan fölcsattant egy-két elégedetlen hang: a nemzeti váltók a fontosak! Király majd csak akad, de mi lesz velünk, ha tönkremegyünk? Puczár szerkesztő is közbeszólt: nemcsak a népfelkelés jelenti a régi Magyarország veszedelmét, hanem az önkéntes tűzoltóság is.

● „Alvinczi Eduárd elgondolkozott.

Vannak olyan arcok, amelyek csodálatosan híven tudják kifejezni, hogy országos gondolatok gyötrik a mögöttük rejtető lelkét. Alvinczi úgy tudott gondolkodni, mint egy új honfoglaló, aki nem törődik a maga kis bajaival, hanem éjjel-nappal a nemzeti ügyek miatt ráncos a homloka, elmélázó a tekintete, önfeledkező az arckifejezése. Más társaságban bizonyosan észrevették volna, hogy ezen az arcon ezerszertendős honfibanat foglal helyet, a Rákócziak szomorúsága, a Széchenyiek befelé fordított tekintete, a Wesselényiek dacossága. Emlékkönyvbe illő arc volt, amely archoz néha sóhajtásszerű imádságot mondanak azok, akik sokat szenvednek a hazáért – a nők és a gyermekek. A szemöldöke felfelé ívelt, mint azoké az ősmagyaroké, akik a tokaji hegy tetejéről először pillantották meg az Alföldet. A szeme oly gyors, mint a sasé – hirtelen fordul, mintha veszélyekkel volna körülveve, mint a nomád életű magyarok. Az orra igazi sasorr volt – nem horgas, nem hajlott, mint némely germán fajtáké, hanem egyenes, inkább kicsi, mint nagy, alul némileg laposodó, amilyennek az igazi magyar sasortt a régi írók leírták. Bátorság és ravaszság, közönyös gonoszság, valamint naiv hit volt ezen az orron. Lehetett ezen az orron mosolyogni, mert nem volt olyan férfias, amint az újabb divatok ezt megkövetelnék, de félelmetes macacsságot, szinte komolyságot is kifejezett az orr.

A bajusza látszólag rendetlen volt, mert keletiesen, félhold alakjában barnult ajka felett, míg a szakálla ritkás volt, mint egy foszlott, régi harci lobogó, amelyet különös, ünnepélyes alkalmakkor hoznak elő a levéltárakból, múzeumokból. A várnagyok meghatottan hordozzák körül a zászlót – a szakáll néha megremegett, mintha valamely láthatatlan szél vagy belső indulat mozgatta volna.

Csak a füle, kis, fejletlen füle volt az, amely emberi gyöngesé-

geket árult el. Ez a fül azért nem növekedett nagyobbra, mert mindig csak hízelgéseket hallott, ravaszdi, házalós, rabszolgás hízelkedéseket, amelyek nem engedték megnövekedni, mint a pálinka a gyermeket.

[...]

– A történelmet meghamisították, mikor a történetírókkal azt jegyeztették fel, hogy a honfoglaló királyok kihálnak, tehát a nemzetnek joga van új királyválasztáshoz. Az Árpádok ma is élnek. Árpád nemzetsége javában virul Magyarországon, csupán nem gyakorolták királyi rangjukat, mert erre nem volt alkalom. A Jagellók, az Anjouk, a Hunyadiak, a Habsburgok nem egyebek, mint közönséges trónbitorlók, amikor még kimutathatóan itt van az aranyvonal, amely nemzedékeken át az Árpád-időkből egészen napjainkig vezet. Mert hiszen Árpád nem volt más, mint maga is egyike csak a hét vezéreknek, akit a hét vezérek közös elhatározással tettek meg fejedelemnek. Se birtoka, se hatalma, sem serege nem volt nagyobb, mint akár Zabolcsé, Kundé vagy Hubáé. Éppen így lehetett volna fejedelem Hubából, ha a vezérnek erre szüksége lett volna. De nem volt szüksége... Természetes dolog, hogy amikor Árpád famíliájának magva szakadt, ismét a hét vezérekre, illetőleg azok maradványaira szállt vissza a királyválasztás joga. Nyilvánvaló, hogy azokból a családokból kellett volna az új királyt megválasztani, amely családok még épségben, virágzásban maradtak Árpád óta. Az én családom a honfoglaló hét vezérektől ered, tehát kétségtelenül jogom van a fejedelmi trónhoz.”

Erre már kitört a felháborodás. Indulattól elfúló hangon sérelmezték a helybeli nagyságok jogait. Alvinczi magára maradt. Megvetően nézett a távozók után, és maga elé dörögte: „Nincs közöttük senki, aki még tudná a kállai kettőst.” Majd meleg pillantást vetett új hívére, Patkó Bandira.

A következő napokban elkezdődött a hamis váltók „beváltása”. Szuki úr mindenesetre nem adta ki kezéből különös portékáját; abban bízott, hogy hamarosan jobb áron adhat túl papírjain. Alvinczi elhatározta, hogy vörös postakocsiján elindul, s nemzetmentő útjára csak titkárát, Szilvesztert és lelkes hívét,

Patkó Bandit viszi magával. Egy gyanús külsejű, züllött képű úriember – Keszi, a hamiskártyásból lett ügynök – kéretlen-keletlen mégis rájuk tukmálta magát: ő majd felhajtja a bizalmatlan váltótulajdonosokat.

Útra kelt hát a legendás vörös postakocsi, új utakra a téli-régi Magyarország különös tájain, a Nyírség kísértetvilágában. Ugyanaz a helyszín, de talán még borzongatóbb vidék.

● „Hóolvadásos utakon haladt a postakocsi. A fák az utak mentén kopaszon dideregni látszottak, amint a hóbunda lement róluk. Csak nagyon hitvány, tűzre való akácok, seprűnek való nyírfák voltak, de mégiscsak társai, sőt jó ismerősei voltak azoknak a kocsiknak és embereknek, akik ezen a tájon mendegélni szoktak. Ők ismerték a fogvacogva haladó cigányt, de a boldogtalan úriembert is, aki néha bizony tétovázgatva tekinget fel a feje felett feketéllő ágakra: vajon melyikre kösse fel magát?”

Egy út menti határársárda volt az első állomás. Itt szokás megállni, intézkedett a bakon ülő útikalauz. A csárdában különös mulatozás folyt: Benczi Gyula, az utolsó úri cigány, a dúsgazdag primás húzatta a nótákat – saját maga mulattatására. Ismerte ő jól Alvinczit még a pesti Nemzeti Kaszinóból, ahol egykor mágánásoknak hegedült. A vendég tiszteletére most is elmuzsikálta a *Repülj, fecském*et, de a zsebből előhúzott aranyakat visszautasította. Itt az ő vendége mindenki. Alvinczi fejcsóválva morfondírozott: valakit előbb-utóbb elvisz az ördög ezen az úrhatnám vidéken.

Továbbgördült a postakocsi; előtűnt a nyirkos ködből P., a nevezetes ármálista falu, ahol a nemesség címet jelent, nem birtokot.

● „Az akácfák, ezek a szerény, minden földön megtermő bánatlegények: elmaradoznak P. közelében. Feltűnik az első nyírfá, a nemes jegenye, amely egyúttal hirdetője is annak, hogy nemesi területen járunk. Jegenyefa áll még a vályogvető cigányság földbe ásott barlangjai előtt is, igaz, hogy csak egy, a többit kivágta a didergő cigányság.

A cigányok körülbelül mindenütt egyformák. Mindenütt akadnak a kocsi után vágató gyerekek, mindenütt egy vén ba-

nya, aki éppen ekkor köp egyet, amikor a kocsi elhalad. De mindenütt mutatkozik egy sötét, különös szempár is, amely mesevilágbeli mélységgel mereng, vagy késpenge módjára hegyes. Ha van kedve az utazónak, elgondolkozhat az ilyen női szempáron: komponálhat magában mindenféle titokzatos kalandokat... A kerekék tovább forognak. Hosszú kőfal tűnik fel a tájon.

Ez a kőfal: alól vályogból volt, felül egy sor téglából, és maradványát viselte némely zsindeletűzetnek, itt-ott egy kimagaslóbb rész emelkedett ki a falból, amely tornyocskára bizonyosan nagyon büszke volt valaha tulajdonosa. De mindez nagyon régen lehetett... A fal megzöldült, elporladt, megvénült, alig volt már annyi ereje, hogy erőtlenül hirdesse régi tulajdonosa hírnevét. Egyébként semmi célja nem volt már ennek a falnak. Látszott ugyan mögötte valami kert maradványa – néhány céltalan orgonabokor és bodzafa, melyek arról nevezetesek, hogy még akkor is hűségesen ragaszkodnak a házhoz, amikor a házörző kutya régen éhen halt gazdája sírján. De például annak a nevezetes hét szilvafának, amelyet ilyen elvadult helyekre nagyon szívesen szeretne elskatulyázni a képzelet: híre-hamva sincs. A szilvafa megköveteli, hogy vele törődjenek, néha meghernyózzák, száraz gallyaitól megszabadítsák, szóval igényei vannak. – De még csak káposztáskert maradványa sem látszott semerre sem, pedig káposztára minden házban szükség van, még ott is, ahol gyógyíthatatlan betegségben szenved a gazda. Mi volt hát ebben a kertben, amiért »fenntartották«? Semmi, egyáltalában semmi... Csupa céltalanság, csupa életképtelenség, feleslegesség. Nyáron bizonyosan árnyékot sem adnak ezek a hitvány fák, télen nem gondoskodnak tüzelőről, mert bodzafával még senki sem fűtött be. De mégis volt a kertben valami, amiből következtetni lehetett gazdája erkölcsre. A kert közepén egy hatalmas madárijesztő állott. Körülbelül öles magasságú volt ez a szörnyeteg, és csodálatosképpen nem azokkal a szokásos rongydarabokkal volt felruházva, amelyekkel ezeket a vad legényeket szokták, hanem tűrhető, törökös mintájú hálókabát volt a madárijesztő vállára vetve, amelyet még bízvást elviselhetett volna gazdája is, ha nem akarta volna vendégül fogadni a környék előkelőseit. Ugyan

miért kellett innen elijeszteni a madarakat, amelyek legfeljebb valami életet hoztak volna a temetőkertbe? Itt kezdődött P.”

Előtűntek a zsindeletű, vakablakos házak, kőbálványos kapukon a nemesi otthon sérthetetlenségét hirdető felirat: *salva guardia*. Ezek a házak még egymásnak is hátat fordítottak; ki tudná, miért.

● „Nem beszélgetnek az emberek ezekben a házakban sem többet a mindennapi használatban szokásos, hat-hétszáznyi magyar szónál. Akármilyen regényes szemekkel nézünk egy-egy régi lakra, akármit is gondolunk furcsa tulajdonosáról, a helybeli nők örömeiről és bánatairól, az esték ábrándosságairól, a reggelek játékoságairól, az itt elhangzó históriák különlegességeiről: a lakók nem mondanak újabb szavakat a megszokottaknál. És ha kél a hold, és az utazó távolról azt hinné, hogy most indulnak a szerelmesek kalandjaikra, valamint a vén kísértetek útjaira, akkor sem hallhatna más szót a nappaliak helyett a kulcslyukon át hallgatózó: legfeljebb a bolhát is szidnák változatosság kedvéért, amint napközben az ázott kutyát szokás lehordani rossz szagáért. Hiába vallatnánk ki akár a harangozót, aki magas állványáról napközben belát a legtöbb udvarba, konyhába, és ha véletlenül értelmes ember: azt is meg tudja mondani, hogy mit főztek ebédre; hiába vallatnánk ki a baktert, aki éjszakának idején messziről hallja az ajtók és kapuk nyikorgásait, látja elsuhanni a gyertyák lángját az ablakok mögött, mikor egyik szobából a másikba mennek azok, akik nem tudnak aludni, éjfélkor megzörrentik a kutak láncait, akik sok bort ittak a vacsorához, kasszóra végigmegy a szolgáló az udvaron, de nem valami titokzatos okból... hiába, nem tudnánk semmiféle rejtélyességnek a nyomára jutni. Azért legjobb, ha nem is törjük fejünket azokon a titkokon, amelyekről Hamlet királyfi beszélt.”

A falu közepén, a Közbirtokossági Kaszinó feliratot viselő fogadóban ütött tanyát a nemzetmentésre vállalkozó nagyúr. Alighogy megebédelt a különszobában, máris jelentkezett az első érdeklődő, egy puszkaporos képű katonatiszt.

● „Kapitány. De már régen törzstisztnak kellett volna lennie... Ismerjük ezeket az öreg kapitányokat, akiknek jóformán semmi

tekintélyük sincs a tisztikarban, rendszerint magukban iddognak a legénylakásukon, az arcuk rezes, a szemük vérben forog, a legénységen töltik ki bosszús mámorait, kutyát dresszíroznak korbáccsal, a lovat bunkósbottal verik, és a kutyamosójuk felakasztja magát a fáskamrában.

A mi kapitányunkat Kazáninak hívták, és a törzstiszti kinevezésében a kutya szenvedélye akasztotta meg.

Minden szabad idejében kártyázott, bár bort vagy egyéb szeszest italt sohasem ivott. Kártyázott az úri kaszinóban, magához való úriemberekkel, de kártyázott a gabonaügynökökkel és más zsidókkal is a kávéházban. Kártyázott éjszaka a Görbe kávéházban, a cigánybanda nasivasi bankjában, hajnalban a mulatóhely tulajdonosával, lóháton elment mérföldekre, ha valahol egy puztán vagy faluban kártyapartiról értesült. Minden pénzét elvesztette, sohasem volt egy krajcárja sem, néha napokig nem evett, de sorsát hőiesen viselte, amíg újra pénzmagra tett szert, és azt a legelső alkalommal elkártyázta.

Összeütötte a rozsdás sarkantyúját, és katonásan jelentette.

– Kazáni kapitány, méltóságos úr szolgálatára. Egy vitás kártyaügyben kérem az úri kaszinó nevében nagybecsű véleményét.”

A kapitány bonyolult történetet adott elő egy bizonyos úriemberről, aki nem fizette meg határidőre kártyaadósságát. Alvinczi gyorsan megértette, hogy ki is az a szerencsétlen afférbe keveredett, különben derék és nemes gondolkodású magyar ember. Megígérte, hogy rendezzi az ügyet, feltéve, hogy a kapitány „ügyfelétől” reverzálist, kötelezvényt kap, miszerint kártyát többé kézbe nem vesz. A kopott ruhájú katonatiszt gyöngyöző homokkal hallgatta a döntést, a szomszéd szobából hozta az ott papírra vetett nyilatkozatot, s átvette a becsület helyreállításához szükséges bankót. Búcsúzáskor hálálkodott. Meg kellene alapítani az Alvinczi-lovagok rendjét, vélekedett.

Máris jött a következő kuncaft, Phtrügyi Pál, Phtrügyről. Őt keretes kép illeti a nyírségi urak arcképcsarnokában.

● „Egy nagy arc jött a szobába, amely a legváltozatosabb illatokat terjesztette maga körül.

Mértéktelenül nagy volt ez az arc az aránylag kicsi termethez. Mintha minden étel, amelytől hízni szokott az ember, ezt az arcot táplálta, dagasztotta, fejlesztette volna, a többi tagoknak semmi sem jutott. De része volt az italoknak is ez arc megnövelésében. Hármastokát neveltek ez arc alá például a hetivásári sörök, amelyeket a falusiak csak a városon élvezhetnek, ezért nem is tudják gyorsan letenni a söröskancsót, ha azt egyszer felemelték. Lehetséges, hogy a hármastoka kifejlesztésében része volt annak a sódarnak is, amely füstön lóg a falusi kéményekben; része volt a vöröshagymának, amelyet bőségesen használnak itt a húsok alá készített zsiradékokba; része volt a fokhagymának, amely nélkül ízletes kolbász, rostélyos nem készíthető – legalábbis az arc illataival hírt adott mindezen kerti veteményekről. Paprika, bors, retek, torma és a különböző mustárok, amelyeket itt a háziasszonyok házilag szoktak elkészíteni, ugyancsak kipárnázták az arcot pattanások és egyéb foltok alakjában. Voltak itt pattanások, amelyekről minden nagyobb szakértelem nélkül meg lehetett állapítani, hogy eredetüket annak köszönhetik, hogy birtokosuk a diót hámozatlanul eszi borkorcsolya gyanánt, de az év- és hónapokbeli ráncok is hagytak némi emléket, ami nem is csodálható olyan vidéken, ahol tisztai kiöntések vannak. A hiányos fogakat fedező lompos, nagy bajusz felett külön tanulmányt érdemel az orr. Ez az orr felszedett magára minden gyulaforgácsból valamit, amit messzi vidékeken lobogtatott a szél a kocsmák ajtaja felett. Az orr pontosan megmondhatta volna, hol mérnek kék vagy lugasszőlőkből való borokat, homoki sillert vagy szlankamenkát. A két hatalmas orrlyuk még akkor is füstölgött az odakünn hagyott pipától, amikor az arc már a szobába lépett, az elvadult, álmatlan éjszakáktól bozontossá váltott szemöldökök várakozólag a homlok közepéig szaladtak, és a megmerevedett, kifejezésüket valahol messze elfelejtett szemek bálványnémasággal előrenéztek.

– A legérdemesebb férfiú az egész országrészben – súgta a züllött úriember Alvinczi fülébe. Alvinczi most olyan szagot érzett, amely nagymosáskor érezhető a vidéki házakban.

– Jó helyen járok? – kérdezte a szörnyeteg, mintha eltévesz-

tette volna az utat. – Itt találok azokat, akik a magyar középosztályt megmenteni akarják?

A züllött úriember kezével és lábával integetett, miután nem került el a figyelmét Alvinczi elkedvetlenedése. [...]

Phtrügyi Pál azonban egyéniség volt, nem lehetett vele könyvedén elbánni, ha egyszer betette a lábát a szobába. Az arca lejjebb ereszkedett, amikor leült. És a rendkívüli arc csaknem megmerevedve fordult Alvinczi felé.

Felnyitotta a száját, és Püspökladánytól Miskolcig minden vasúti restaurációnak a szaga érezhető volt.

A híres püspökladányi borjúpörkölt, amely a budapesti gyorsvonatot várta forrón párologva, paprikás lében úszva, valamint a még híresebb miskolci marhagulyás, amely zöldpaprikájával, paradicsomával, egészben főtt hagymájával csillapította a tolongó utazók étvágyát, mielőtt vonatjuk a kassai sódar hazájába érkezett volna.

És rámutatott a jobb karjával a bal karjára, amely bénán csüngött le a vadászkabát ujjában, amely kabát több nemzedéket kiszolgált:

– Ez a béna kar jelképezi a magyar Középosztályt – mondá most Phtrügyi Pál. – Én vagyok az a magyar Középosztály, amely az ónodi országgyűlés óta megbénulva várja feltámasztását.

Ugyanekkor előrenyújtotta az egyik csizmáját, amely csodálatosan különbözött a másik csizmától, mintha kölcsönkérte volna erre az alkalomra. És ezen a csizmán valóban olyan hosszú útnak a nyoma látszott, mintha az ónodi gyűlés óta egyhuzamban jött volna az országúton. Magán viselte e csizma a hevesi sarak, a felsőborsodi fekete agyagok és az alsógömöri kavicok arcképeit. Lóállások, vidéki fogadók hátsó kamrái, sohasem takarított, szalmás udvarok ugyancsak nyomot hagytak a csizmán. Lehetséges, hogy nem is Phtrügyi Pál személyesen tette meg ezeket az utakat, hanem az a bizonyos, akitől a csizmáit kölcsönkérte.

Alvinczi még mindig hallgatott. A kapitány megjegyzése járt a fejében. Vajon felvehető volna-e Phtrügyi Pál az Alvinczi-lovagok közé, ha valakinek komolyan eszébe jutna a rend megszervezé-

se? Nem. Phtrügyi Pál inkább a csárdalovagok rendjében tölthetne be magas pozíciót.

A züllött úriember segítségére sietett barátjának:

– Nos, hoztál nekünk való papirosokat?

– Azokat a kényes papirosokat gondolod? – kérde némi gyanakvással Phtrügyi Pál. – Nem hoztam, mert előbb azt kell megtudakolnom, hogy milyen célból vásárolja össze ama kényes papirosokat a méltóságos úr. Utóvégre feddhetetlen nevet akarok hátrahagyni utódaimra: nem szeretném, ha valaki halálom után előállana bizonyos követelésekkel. Az én jámbor feleségem olyan ügyetlen, hogy egy skatulya gyufát sem tud magának szerezni. Nem tudna védekezni a kényes papirosok ellen.

A züllött úriember mindenáron üzletet szeretett volna kötni a nagy arcú úriemberrel, mert remélte, hogy tisztességes provízió üti a markát. Ezért némi türelmetlenség volt érezhető a hangjában, amikor kérdezte:

– Hát az a pokrócból varrt útitáska mitől duzzad odakünn, a másik szobában?

– Hja, azokban a családi irataimat hoztam magammal. Oklevéllel, régi pöriratokkal habozás nélkül szolgálhatok bárkinek, így a méltóságos úrnak is. Vannak itt nagyszerű okiratok, amelyeket száz esztendő előtt mondtak tollba az ügyvédek. Jó, kiadós perek, mindegyikben van még legalább újabb száz esztendő.

[...]

A züllött úriembernek sehogy sem tetszett a beszélgetés új fordulata, kijátszva érezte magát az esetleges üzletből. Ezért kemény hangon szólt rá Phtrügyi Pálra:

– Tehát azt akarod mondani, hogy te sohasem csináltál vekszlit?

Phtrügyi Pál tiltakozólag emelte fel az ép karját.

– Már csak bénaságom miatt is rá voltam kényszerítve. A mi vidékünkön ritkaság a bankó, az ember hetekig nem lát tisztességes úton egy zsidóasszony-szemű tízforintosat sem. Kénytelenek vagyunk olyan papirosokat írni, amelyekért valahol, valamerre bankót látunk, így éppen Julianna, a feleségem névnapján jár le egy váltóm az öreg Dugátinál, amely váltóra

senki másnak a neve, mint Kormos törvényszéki elnöknek a neve van szépen felrajzolva. Az öreg nagyon megörült a váltónak, mert a lánya a törvényszéki elnöknél van feleségül.

– Hát ez már valami – kacsintott nagy elismeréssel a züllött úriember. – Tudnál tán más ilyen váltókról is?

– Van – mondta, és ismét a csizmája felé fordította arcát, mintha attól kérne engedelmet, hogy elmondhassa azokat az utakat, amelyeket kettesben megtettek. – De előbb szeretném megtudni, hogy mire kellene a méltóságos úrnak ezek a váltók.

[...]

– Addig tehát, amíg nekem pontosan el nem mondják, hogy miért szükségesek a nemzet megmentéséhez az én váltóim, nincs vásár. Sőt még ma felkeresem az öreg Dugátit, hogy a váltómat semmi szín alatt ne adja ki a kezéből.”

Alvinczi megvetően vállat vont, amikor Phtrügyi Pál fújtatva távozott.

A züllött úriember már tuszkolta be a következőt. Egy bizalomgerjesztő férfiú, Virág Elemér lépett a szobába. Bálrendező volt az illető, illemtudóan meg is hívta Alvinczit a soron lévő Közbirtokossági Bálra. Hamis váltót azonban nem hozott magával. Ő egyéni módszert alkalmazott: még a lejárat előtt, és csakis akkor, töredelmesen bevallotta barátainak, hogy aláhamisította a nevüket. Jó modorral sok mindent el lehet érni. Alvinczi szótlanul nézett ki az ablakon.

Ezután az öreg Ispányi bácsi bátorkodott befelé. Nagy tekintélynek örvendett ez a vénember, hiszen már a börtönt is megjárta. Amikor a kényes papírok után kérdezősködtek, önérzetesen válaszolt:

● „– Nem hoztam magammal papirosokat – de csinálhatok éppen annyit, amennyit a méltóságos úr megrendel. Én már nem dobom ki a pénzem haszontalanságokra, mint például a váltóblanketta. Kinek-minek? Még Vak Laji is kinevetne vele. De ha kapok költséget bélyeges papirosra, nagyon szívesen ráírom akárkinek a nevét a vármegyében. Úgy ráírom, hogy az illető maga is megesküszik, hogy a saját névalírása. Van itt egy csomó úriember, aki jóformán tőlem tanulta meg, hogyan kell a váltót

korrektül kiállítani. A tanítványaimnak a névalírását ne tudnám utánozni? Az egyiket megtanítottam, hogy magasan kezdje a kezdőbetűt, aprón végezze. A másikat olyan manupropriára oktattam, amelyben benne foglaltatik nevének két kezdőbetűje. Tanultak tőlem imponáló névalírást nemcsak falusi jegyzők, de városi ügyvédek is. Minek bíbelődnének évekig, rongálnák a drága papirost, amíg a helyes névalírásukra rátalálnának? Én megmutatom nekik nyomban. Feldmann, a pálinkafőző, az én utasításom nyomán most már úgy írja alá a nevét, mint Behtlen Gábor erdélyi fejedelem.”

Alvinczi belátta: csúfos kudarcot vallott.

● „– Hát ez volna az a magyar középosztály, amelyet én megmenteni akarok? Ezek a cégéres gazemberek? – tört ki Alvincziből a szó, amikor a vendég háta mögött az ajtó bezáródott. – Hol vannak azok a szép, szemérmes, hallgatag férfiak, akik inkább a belüket hagyják kirángatni a lopott rókával, mintsem elárulják, hogy valaha könnyelműek, gyengék, emberek voltak? Hol vannak azok a jobb sorsra érdemes családapák, akik álomtalan éjszakát töltenek abban a gondban, hogyan iskoláztassák gyermekeiket? Hol vannak azok a szép, szomorú emberek, akik önhibájukon kívül veszítették el őseik vagyonát, biztos fedelüket, családjuk jövődjét és a maguk jelenét? Hol vannak ők, a régi udvarházak lakói, akik azért adták magukat tétlenkedésre, mert úgysem szolgálhatták volna meggyőződésük szerint hazájukat? Hol vannak azok a vértanúk, azok a szentek, azok a csodálatra méltó férfiak, akik benépesítették a régi Szent Magyarországot, türtek börtönt, üldöztetést, mellőzést, de politikai hitvallásukból nem engedtek? Hol vannak a nemes jellemű, fennkölt gondolkozású férfiak, akik valaha fegyvert fogtak önmagukra, mert nem tudtak megalkudni az élet becstelenségeivel, komiszásaival, lealázó helyzeteivel – mert nem akartak sem bűnösök, sem megbélyegzettek lenni? Hol vannak azok a férfiak, akiknek egykor sírkövére majd azt fogják vésni: Minden elveszett, csak a becsület maradt meg.

– Azok, kérem, régen Amerikába szöktek! – szólt közbe a zülölt úriember, aki meglehetősen epésen, mint egy pórul járt úgynök, hallgatta Alvinczi kifakadásait.

– Még vannak tisztességes emberek Magyarországon! – szólalt meg ekkor váratlanul Patkó Bandi, aki idáig szinte megfeszülve állott egy sarokban. – Ezek a csúf öregemberek, akiket itt látunk, csak a régi Magyarország vétkeit hozták magukkal, de nem erényeit. Ezek azok, akik Vízkereszt napján nem a három királyok nevét írják fel az ajtó szemöldökfájára, hanem azt, hogy: »Minden mindegy.« Undorodom tőlük, mert még csak küzdeni sem akarnak a sár ellen, amely szájukig ér. Ez a sok hitvány lóköttő zárja el előlünk, fiatalok előtt az utat. Ezek erőszakoskodnak, mert ősz hajuk van, ezek rimánkodnak kegyelemért, ha letaszítjuk őket a gyalogjárdáról.”

Keszi, a züllött úriember fellázadt; hoppon maradt cimborái meg arra készültek, hogy rárontanak Alvinczire. Patkó Bandi viszont kemény ököllel most is gyorsan rendet teremt.

● „Ismét utazott a vörös postakocsi... Habár a bennülők nem voltak olyan jókedvűek és megelégedettek, mint akkor, amikor a kocsi először járt velük e tájon. Elvitte az ördög a reménység tengericsutkáit a padlásablakból – a jóízű gondolatokat a fejekből. A táj mind borultabb lett.

Ó, Nyírség, ó, Magyarország, te tündéri panoráma, miért szálldos vissza a lelkem mindvégig régen látott tájaidra?

Nem adtál magadból egy talpalatnyi földet sem, mégis jobban szeretlek téged, váltakozó táj, mintha uradalmaim terülnének el öledben. Változatos táj vagy, te, amilyen örök változatosságú a kalendárium, amely az én időmben még az ablakszögön függött, és Luca-napi vásárkor került a házhoz, hogy szórakoztató mondanivalóival az első tavaszi napig elmulattassa a tető alatt meghúzódó családot. Télen nincs is mit keresni ezen a tájon, mert olyan az, mint ama történelmi korszak, amikor a nemzet mély álomba merült, hogy erőt gyűjtsön a további viszontagságokhoz. A nagy lángra lobbanások után, a Rákóczi-, Kossuth-felkelések után következtek el a nemzetnek telei, amint a tájékra jött a hó, midőn az utolsó pásztortűz is kialudt a messziségben. A téli tájkép – behavazott kocsmáival, messzi, szinte elvesző tanyaházai-
val, úttalan útjaival (amelyeken csak ritkán hangzik fel ama ismerős nóta, hogy: »Befűtta az utat a hó, céltalanul fut a fa-

kó...«), fagyos nádasaival, a kocsiktól nehezen búcsúzkodó falutornyokkal, a fagyott rongyokba burkolódzó madárijesztőkkel, a maguk után emlékezetes lábnyomokat hagyó favágókkal, megnépesedett varjúcsapatokkal, a téli tájkép itt manapság is azt példázza, hogy a magyar ember nem arra született, hogy az esztendő minden évszakában dolgozzék. Ha koplal is, az éhséget könnyebben elviseli télen, mert kevesebbet mozog. Ha pedig van szalonnája, bora, ilyenkor hízik fel, hogy majd az elkövetkező dologidőben legyen mit leadni testéből. Magyarország télen még mindig felveszi az elmúlt századok képét, az utazó szinte várja minden útfordulatnál a csengős forspontot, a jobbágyok girhes lován szánkázó, farkasbundás földesurat, a kurucos öltözetű pandúrokat, akik megkötözve hajtják maguk előtt a szegénylegényt; azután várja a nyulat vivő cigánypostást, a pántlikás- vagy gyűrűszsidót, amint füttyülve megy el az uradalmak mellett, amelyek valamikor majd az övéi lesznek; várja a csizmadialádákon terpeszkedő, kövér vásárosasszonyokat, a nyugán ballagó vándordiákat, a sompolyogva járó szökött katonát, aki betyárok tűzrakását kémleli a messzeségben; várja a pattogva hajtó szolgabíró, aki a kocsiülésből hirdet ki ítéleteket fedetlen fejű parasztok előtt, várja a korgó gyomrú tolvajokat, akik zsákjaikkal tovairamodnak, várja a részeg embert, aki emberemlékezet óta támaszkodik a kocsi falához... Ó, Magyarország nem olyan ország, amely egykönnyen változzon akár száz esztendők leforgása alatt. Az apák kabátjait, nadrágjait, csizmáit és meggyőződéseit szívesen viselik tovább a fiaik. Alig találnának valami újítást az ősök, ha visszatérnének a téli temetőkből, legfeljebb a házi gyertyaöntés ment ki a divatból, petróleummal világítanak.”

A székvárosba visszatérő Alvinczit rossz hír várta: Szuki, miután nem tudta idejében rendezni váltóügyeit, agyonlőtte magát. Most már undorodva vette át a címére érkezett leveleket.

● „Nagy posta volt. A legnagyobb posta, amelyet e napon a székvárosban valaki kézhez kapott. Voltak benne vastag, többszörösen lepecsételt levelek, amelyek láthatólag mindenféle okmányokat tartalmaztak. De akadtak levelek, amelyek a fotográfus kuvertájában érkeztek, amelyekben nyilván arcképek voltak,

amint egy úriember elküldi kérvényével együtt a maga, valamint családtagjai fotográfiáját. Némelyik levélből bírósági idézőlevelek, másokból ügyvédi felszólítások, közjegyzői óvatolások hullottak ki. Éjszakai órákban írt, hosszú élettörténetek mutogatták felhígított tintával írott szarkalábjaikat a kockás papirosokon, amelyeket olyan városvégi boltokban árulnak, ahol kocsikenőcsöt és ostornyelet is kapni. Majd előkerültek házilag készült, csóka formájú kuverták, amelyekben megsárgult papirosdarabokra írt valaki, valahol, lúdtollal, akinek állítása szerint nincs már más reménysége a földön, mint az Alvinczi nemzetmentési akciója.”

El innen, mihamarább! – dörmögte Alvinczi. Csak a tisztának bizonyult Patkó Bandit akarta magával vinni. Mert új terv fogant meg benne.

● „Hosszabbakat lépett, és tervezgető hangja mind magasabb lett, amint Patkó Bandira szegezve szemeit, így folytatta:

– A fiatal Magyarországnak leszek én a vezére. Fiatalemberekkel veszem magam körül, akikbe beleoltok a régi konzervatív eszmékből annyit, amennyit jónak látok, az új liberális gondolatokból pedig csak annyit, hogy tudjanak haladni a korrallal, de persze nem túlhajtottan. Magyarországon néha meg kell állítgatni az áramlatot, mert bajba jutunk. Nos, akar beállni azok közé a fiatalemberek közé, akik majd az Alvinczi lovagrendjét fogják megalkotni?”

A fiatalember kitérő választ adott: van itt egy kedves család, nem tudna elszakadni tőle. De meghívta a nagyurat Régenburgerekhez, az pedig elfogadta a meghívást.

Így került sor Alvinczi vizitjére az Angyalzugban. Finom, bár kicsit unalmas beszélgetés alakult ki az ódon hangulatú ház szalonjában az előkelő vendég és az úri hölgyek között. Ilona kérésére kedves sorok kerültek az emlékkönyvbe, Amanda a zongorához ült.

● „A zenélés alatt özvegy Régenburgerné hirtelen titokzatosan hajolt Alvinczihoz, és csak asszonytól lehetséges bátorsággal kérdezte:

– Nem kíváncsi ön férjem hátrahagyott irataira?

Alvinczi a szája szögletével különös mozdulatot tett. A vidor tekintetére némi fátyol lebbent.

– Szeretném őket látni – mondá némi rezignációval.

Régensburgerné méltósággteljesen felemelkedett a kanapé közepéről, és Alvinczit a szomszéd szobába vezette. Alvinczi csöndesen, megnyugodva ment, mint aki sorsába belenyugodott. A függönyös üvegajtó becsukódott.

Odakünn a zene tovább hangzott, de mintha egyszerre más hangja lett volna a Beregszászinak. Patkó Bandi megkövülve állott a zongora mellett. Amanda kegyelemkérően nézett rá. Ilonka arcát két kezébe temette. Mindnyájan sejtették, hogy miféle iratokat akar megmutatni a szomszédban Régensburgerné...

A percek oly nehezen múltak, mint a haldokló percei.

Végre visszatért Alvinczi, egy köteg írással a hóna alatt. Sárga volt az arca. Régensburgerné ellenben pünkösdi rózsza. A vizitnek nemsokára vége volt.

Alvinczi délután utazott el az Európa fogadó udvaráról. Patkó Banditól nagyon nehezen búcsúzott, mindenáron magával akarta vinni Pestre.

– Szerelmes? – kérdezte a kocsiablakon át a fiatalembertől. – Remélem, az öregasszonyba, mert az a legokosabb, a legpraktikusabb a családban. Rám szózott jó pénzért egy csomó régi marhalevelet.

Kinyújtotta a köteg írást az ablakon Patkó Bandinak, aztán nevetve jelt adott a vörös postakocsi indulására.”

Anekdotaszerű csattanó zárja a regényt. A főhős borongós arcán mosoly suhan át, amikor feldereng előtte a keserű valóság: ebben a kísértetvilágban a jó üzlet mindenkinek fontosabb, mint a nemes eszme. Ezzel a cselekmény köre bezárul, a narráció művészi értelemben is kerek lesz. A vörös postakocsi utasai tapasztalatokban gazdagodva, habár dolgukvégezetlen térnek vissza oda, ahonnan útjukra indultak. A dzsentrit, a századfordulós magyar társadalom középosztályát nem lehet megmenteni, s menthetetlen a depressziót mániával kúráló mentés ideológiája is. Egy történelmi osztály megérett arra, hogy elvigye az ördög. Egyetlen Krúdy-műben sem olyan gyakori a dolgokat meg-

értő és megbocsátó humor áthajlása a kegyetlen szatírába, mint ebben a kisregényben.

A mű egésze mégsem illusztratív tézisregény. Mikrokozmoszát a Krúdy-próza nagy leleményei teszik feledhetetlenné: a költői nyelv zuhatagos, tónusgazdag képvilága, az elbeszélte történeláncolatot szüntelenül körülfogó lírai reflexiósor. Tisztán hallhatók itt azok a belső monológok, az epikai recitativót megakasztó-ellenpontoszó „áriák” is, melyek oly utánozhatatlanul eredetivé teszik az elbeszélést. Ezek a bensőség dallamát is megcsendítő narratív szakaszok ebben a műben is szerves részei a mű alaphangulatát megteremtő stílusnak. Egy ponton, a mű vége felé, amikor a postakocsiban utazók illúzióikat veszelve, kedvetlenül a borús téli tájon hazafelé tartanak, a belső monológ váratlanul lírai vallomássá forrósodik. „Ó, Nyírség, ó, Magyarország, te tündéri panoráma, miért szálldos vissza lelkem mindvégig régen látott tájaidra?” Ez a tündéri, álomi táj, Krúdy *Álmoskönyvének* régies modorában szólva, jegyez otthont, emberi boldogságot, hazát lidércektől nem nyomorgatott világban.

Sóhajszerű, halk hang; a mű egészének zenéjéből kihallható.